

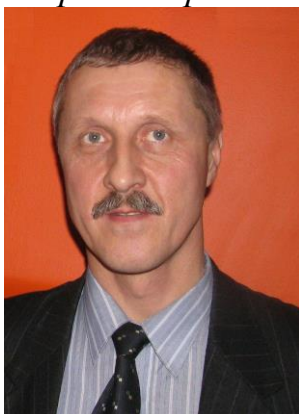
П. М. СНИЦАРЕНКО,

*доктор технічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник, Національний університет
оборони України імені Івана Черняхівського*

Ю. О. САРИЧЕВ,

*кандидат технічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник, Національний університет
оборони України імені Івана Черняхівського*

Роль та місце інформаційного забезпечення в системі державного управління

Стаття присвячена визначенню ролі та місця інформаційного забезпечення в системі державного управління. Проаналізовано сучасні погляди фахівців щодо інформаційного забезпечення в системі державного управління, визначено їх позитивні сторони, а також зазначено недоліки та їх причини. Запропоновано визначення сутності інформаційного забезпечення, його ролі та місця в системі державного управління на основі кібернетичного принципу управління. Обґрунтовано підхід до класифікації видів інформаційного забезпечення в системі державного управління.

Ключові слова: державне управління, інформаційне забезпечення державного управління, види інформаційного забезпечення в системі державного управління.

© Сніцаренко П.М., Саричев Ю.О., 2016

SNITSARENKO P. M.,

Doctor of Technical Sciences, senior scientific researcher, Anchorman scientific researcher of the National University of Defense of Ukraine after Chernyakhovskiy

SARYCHEV Yu. O.,

Ph.D in Technical Sciences, senior scientific researcher, Senior scientific researcher of the National University of Defense of Ukraine after Chernyakhovskiy

THE ROLE AND PLACE OF INFORMATION SUPPORT IN THE SYSTEM OF PUBLIC ADMINISTRATION

The article is devoted determination of role and place of information support in the system of public administration. The modern looks of specialists are analysed in relation to determination of information support in the system of public administration, certainly them positive sides, and also failings and their reasons are marked. Determination of essence of the information support and its role and place is offered in the system of public administration on the basis of cybernetic principle of management. Grounded going is near classification of types of the information support in the system of public administration.

Key words: public administration, information support of public administration, kinds of information support.

П. Н. СНИЦАРЕНКО,

доктор технических наук, старший научный сотрудник, ведущий научный сотрудник, Национальный университет

обороны Украины имени Ивана Черняховского

Ю. А. САРЫЧЕВ,

кандидат технических наук, старший научный сотрудник, старший научный сотрудник, Национальный университет

обороны Украины имени Ивана Черняховского

РОЛЬ И МЕСТО ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В СИСТЕМЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ

Статья посвящена определению роли и места информационного обеспечения в системе государственного управления. Проанализированы современные взгляды специалистов относительно информационного обеспечения в системе государственного управления, определены их позитивные стороны, а также отмечены недостатки и их причины. Предложено определение сущности информационного обеспечения, его роли и места в системе государственного управления на основе кибернетического принципа управления. Обоснован подход к классификации видов информационного обеспечения в системе государственного управления.

Ключевые слова: государственное управление, информационное обеспечение государственного управления, виды информационного обеспечения.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Термін “інформаційне забезпечення” досить часто використовується в різних сферах діяльності держави. Водночас, незважаючи на значну кількість публікацій, що стосуються цього поняття, питання інформаційного забезпечення, зокрема у сфері державного управління, у теоретичному плані в Україні до сьогодні належним чином не опрацьовано. Аналіз свідчить, що інформаційне забезпечення державного управління є складним і багатогранним, проте нині немає єдиного розуміння цього поняття – терміни, які зустрічаються в наукових публікаціях, мають змістову суперечливість або однобічно відображають сутність. Тому можна констатувати: така невизначеність є проблемою, що заважає як розробці методологічних засад інформаційного забезпечення системи державного управління, так і його практичній реалізації.

Питання інформаційного забезпечення є особливо важливим для України в умовах формування сучасного інформаційного суспільства, коли практичні

потреби держави, передусім щодо координації зі створення інформаційних ресурсів та ефективної інформаційної інфраструктури неодмінно потребують оперування терміном “інформаційне забезпечення в системі державного управління”.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасний стан науки державного управління в Україні характеризується активним розвитком її теоретичних засад, про що свідчать численні публікації в наукових виданнях. Питання, які стосуються процесу інформаційного забезпечення в системі державного управління, розглядаються в працях сучасних українських учених В.Авер'янова [1], В.Бакуменка [2], В.Князева [2], Ю.Сурміна [3], П.Надолішнього [3], А.Семенченка [3], С.Телешуна [4], О.Коротич [5], Н.Нижник [6], В.Олуйка [6], В.Степанова [7], Є.Резченка [8], О.Чикаренка [9], К.Меліхова [10], С.Луценка [11], Л.Євдоченка [12] та ін.

Проте, незважаючи на опрацювання в науковому середовищі окремих аспектів інформаційного забезпечення державного управління, на сьогодні немає загальноприйнятого підходу до визначення цього поняття, а також класифікації його різновидів. Без глибокого осмислення сутності інформаційного забезпечення і визначення на належному рівні його ролі та місця неможливо розв'язати проблему підвищення ефективності системи державного управління, що в цілому залежить від якості інформації, яка дає змогу обґрунтовано приймати відповідальні державні рішення. У зв'язку із цим актуальність та проблемність питання чіткого визначення поняття “інформаційне забезпечення в системі державного управління”, його ролі та місця не викликає сумнівів.

Формулювання мети статті. Метою статті є розгляд існуючих теоретичних підходів науковців до розуміння інформаційного забезпечення, узагальнення їхніх поглядів та набутого досвіду, обґрунтування ролі та місця інформаційного забезпечення в сучасній системі державного управління, пропозиції щодо класифікації його видів, а також напрямів подальшого розвитку цієї галузі знань.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Аналіз підходів до визначення поняття інформаційного забезпечення, його ролі та місця в системі державного управління, а також особливості розуміння цього різними авторами проведено в роботі [13], де зазначається, що науковці, хоч і вказують на необхідність розглядати дефініцію “інформаційне забезпечення” із системних позицій, проте, по суті не змогли узагальнити його до того значущого рівня, якого воно заслуговує. Основним чинником такого стану є суттєві відмінності позицій кожного з авторів, з яких вони підходять до оцінки цього терміна з точки зору визначення як місця (рівня) ієрархії поняття “інформаційне забезпечення”, так і його ролі в системі державного управління. Як наслідок – розбіжність шляхів щодо визначення цієї наукової і практичної категорії, сутність якої різні автори звужують до рівня свого розуміння. При цьому найчастіше сутність зазначеного поняття зводиться до інформаційно-

аналітичного забезпечення з різними назвами – інформаційне, довідкове, інформаційно-довідкове, системного аналізу, аналітичне тощо, що, на наш погляд, є звуженим трактуванням.

Аналіз праць [1; 9–12] засвідчує, що в основі незадовільного стану щодо визначення поняття інформаційного забезпечення, його ролі та місця, а також класифікації його видів, є комплекс невирішених питань теоретичного та практичного характеру. Головне в теоретичній частині – відсутність реального (а не задекларованого) системного підходу до інформаційного забезпечення, зокрема вищої ланки державного управління, та належного методичного механізму до його реалізації. Практичні ж питання, які поділяються на загальні (характерні для інформаційного забезпечення всіх органів державної влади) та специфічні (пов'язані зі специфікою діяльності органів виконавчої влади), мають негативні чинники організаційно-технічного, нормативно-правового, науково-методичного, ресурсного характеру.

Серед основних причин, що зумовлюють цей негативний стан, фахівці виділяють такі:

- практична реалізація відповідних функцій в органах державної влади часто має несистемний, спонтанний характер, доповнений людським фактором;
- відсутня або недостатньо розроблена нормативно-правова база, що регламентує процес отримання оцінок діяльності органів державної влади з боку громадськості;
- недостатня кількість та якість теоретичних розробок і практичних методик з питань інформаційного забезпечення органів державної влади;
- не визначені організаційні форми реалізації інформаційного забезпечення органів державної влади.

З приводу шляхів усунення вищенаведених причин потрібно зазначити таке.

По-перше, у роботі [13] наголошено на необхідності чіткого дотримання фундаментального правила щодо реалізації цілісного контуру управління за кібернетичним принципом, що дасть змогу гарантовано стійко виконувати за допомогою інформаційних методів усі функції управління органами державної влади в повному обсязі та досягати мети державного управління.

По-друге, одним із невідкладних завдань на державному рівні, як зазначено в [8], є необхідність розробки та прийняття Закону України “Про інформаційне забезпечення органів державної влади”, а також інших підзаконних актів, що в сукупності з існуючими дадуть можливість створити необхідну термінологічну та нормативно-правову базу з питань інформаційного забезпечення системи державного управління.

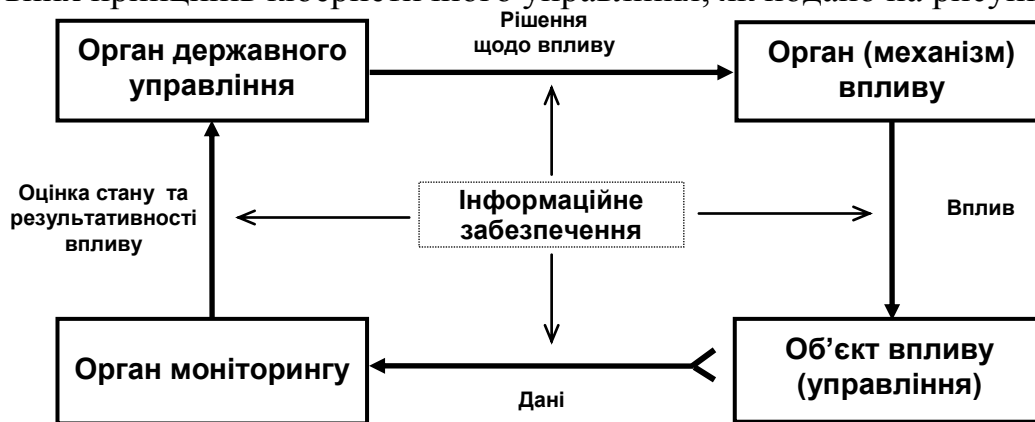
По-третє, конче потрібні науково-фахові та публіцистичні праці з питань інформаційного забезпечення органів державної влади для роз'яснення виконання функцій управління саме інформаційними методами.

По-четверте, чітке визначення організаційних форм реалізації інформаційного забезпечення може бути вирішене за рахунок системного підходу до питань інформаційного забезпечення в системі державного

управління та запровадження відповідної класифікації видів такого забезпечення.

Системність у підході до визначення сутності інформаційного забезпечення в системі державного управління надає кібернетика – наука про загальні закони управління в техніці, живій природі та суспільстві [14; 15], якою визначено, що будь-яка функція управління реалізується виключно інформаційними методами. Тому державне управління як вид управління, насамперед соціального, по суті є інформаційним управлінням, де здійснюються управлінські рішення і справляються управлінські впливи на основі наявних інформаційних ресурсів як статичних (документованих), так і динамічних (реального часу).

Згідно із зазначеним система державного управління має діяти відповідно до основних принципів кібернетичного управління, як подано на рисунку.

Кібернетична модель функціонування системи державного управління

Як видно з наведеної схеми, процес управління неможливо реалізувати без належного забезпечення інформацією відповідного характеру і змісту на всіх рівнях та етапах державного управління, а не лише органу державного управління, на чому зосереджується переважна більшість авторів, які висвітлюють тему державного управління. Отже, на цій підставі легко дійти висновку щодо сутності інформаційного забезпечення в такому контурі управління та запропонувати таке визначення: ***“Інформаційне забезпечення державного управління – сукупність заходів органів державного управління всіх рівнів та всебічних дій суб’єктів інформаційної діяльності з метою створення (формування), використання і захисту в інформаційному просторі держави необхідних інформаційних ресурсів та їх своєчасне надання для реалізації функцій управління органів державної влади”***.

Наведене визначення інформаційного забезпечення акцентоване на реалізацію всього контуру управління, а не лише забезпечення органу державної влади в прийнятті ним рішення, а тому в сукупності з кібернетичною моделлю державного управління дає змогу глибше (системно) зрозуміти його роль та місце в цій системі. Роль інформаційного забезпечення полягає в створенні необхідних умов для реалізації персоналізованих функцій (“підфункцій”) управління на підставі відповідної інформації, а його місце

визначається характером завдання, що виконується в кожній ланці всього кібернетичного контуру державного управління.

Слід зауважити, що теза ряду авторів щодо системності інформаційного забезпечення є позитивною, адже поглиблений аналіз схеми, поданої на рисунку, свідчить, що реалізація загального процесу кібернетичного управління потребує саме комплексного підходу до інформаційного забезпечення виконання різнорідних функцій на всіх рівнях та етапах державного управління, а це дає можливість зробити акцент на потребі певної інформаційної підсистеми в межах всієї системи державного управління.

Із зазначеного незаперечно випливає актуальна необхідність у класифікації видів інформаційного забезпечення з метою досягнення з єдиних позицій системної координації процесів розвитку загальнодержавної інформаційної інфраструктури (у тому числі інформаційних ресурсів), зокрема тієї її частини (певної підсистеми), яка обслуговує процеси державного управління.

Одночасно зауважимо, що в питанні щодо класифікації видів інформаційного забезпечення системи державного управління серед науковців і практиків також відсутня визначеність, а тому такої класифікації на сьогодні ще немає, що, безумовно, шкодить реалізації державної інформаційної політики загалом.

Однією з головних причин цього є те, що традиційно інформаційне забезпечення ототожнюють з інформаційно-аналітичним в інтересах діяльності органів державного управління [3; 16], під яким розуміють “сукупність технологій, методів збирання та обробки інформації, що характеризує об’єкт управлінського впливу (соціальні, політичні, економічні та інші процеси), специфічних прийомів їх діагностики, аналізу й синтезу, а також оцінки наслідків прийняття різних варіантів політичних рішень”. При цьому кінцевим продуктом інформаційно-аналітичної роботи в державному управлінні є аналітичний документ.

На перший погляд, така аналогія і сутність інформаційного забезпечення є досить логічними, але системність процесу державного управління, що відповідає кібернетичній моделі, свідчить, що інформаційно-аналітичне забезпечення процесу державного управління – це лише окремий важливий вид, тобто складова інформаційного забезпечення, оскільки результатом такого забезпечення є інформація у формі аналітичного документа. Цей продукт є статичним інформаційним ресурсом, запит на який необов’язково потребує оперативності його надання органу державного управління або особі, що приймає рішення (ОПР). Якщо ж уявити кризову ситуацію, то орган державного управління впродовж її розгортання має потребу часто реагувати дуже оперативно. У таких ситуаціях надзвичайно цінною стає інформація в масштабі реального часу, тобто не аналітичний документ, а динамічний інформаційний ресурс, який документується одночасно з прийняттям рішення ОПР, задіяних в усьому контурі державного управління, у тому числі й на рівні органу державного управління, а документована при цьому інформація є інформацією об’єктивного контролю виконання прийнятих головних і

проміжних управлінських рішень та якості самої динамічної інформації, але вже для інших висновків та рішень.

Таким чином, у контурі державного управління як інформаційне забезпечення буде діяти статичний інформаційний ресурс (на кшталт аналітичних документів або документованих електронних баз даних як продукту інформатизації), і динамічний інформаційний ресурс (дані та інформація в масштабі реального часу, які загалом не є продуктом інформатизації). При цьому слід зауважити, що і для першого, і особливого другого інформаційного ресурсу, головним джерелом інформації є результати моніторингу ситуації (повільного, прискореного чи оперативного) як стану об'єкта управління, так і обстановки навколо нього. Отже, *моніторинг ситуації* слід вважати одним із видів інформаційного забезпечення в системі державного управління.

Завершеність та ефективність державного управління полягає в досягненні мети політичного рішення, яке прийняте органом державного управління стосовно певного об'єкта управління (впливу). Для посилення можливостей реалізації визначених заходів важливо створити сприятливий суспільний клімат у своїй державі та на міжнародній арені – для цього необхідно створити позитивну картину дій держави в процесі реалізації певної функції управління. Такі інформаційні дії можливо визначати як окремий вид – *іміджеве забезпечення* політичного рішення.

Гарантована реалізація всіх функцій управління органів державної влади неможлива без захисту в інформаційному просторі держави необхідних інформаційних ресурсів. Тому *захист інформаційних ресурсів* необхідно також віднести до кластера видів інформаційного забезпечення.

Очевидно, що розглядаючи інформаційне забезпечення в системі державного управління як багатовекторний інформаційний процес, у питанні такої класифікації є сенс звернутися саме до його функціонального наповнення. Тоді в основу класифікації можна покласти перелік основних інформаційних функцій, які здійснюють реалізацію складових інформаційного забезпечення системи державного управління. Виходячи із цієї логіки до видів інформаційного забезпечення державного управління слід включити:

- моніторинг стану;
- інформаційно-аналітичне;
- організаційно-управлінське;
- іміджеве;
- морально-психологічне;
- захист інформаційних ресурсів.

Розглянемо їх докладніше через такі визначення.

Моніторинг стану – комплекс заходів, що реалізує безперервний процес отримання інформації на основі всіх доступних даних, з метою оцінки та прогнозування (загалом контролю) розвитку процесів управління, а також висвітлення умисних загрозливих дій стосовно системи державного управління в інформаційному просторі держави.

Інформаційно-аналітичне забезпечення – комплекс заходів, що реалізує процеси створення інформаційних продуктів на основі використання статичних інформаційних ресурсів, проведення розрахунків, моделювання ситуацій, аналізу і синтезу документованих даних та інформації з метою підтримки прийняття рішень органами державного управління всіх рівнів.

Організаційно-управлінське забезпечення – комплекс розпорядчих заходів, що вживаються органами державного управління, їх керівництвом шляхом документообігу з метою формування (обґрунтування) і прийняття рішень, доведення їх до підлеглих, організації виконання та контролю.

Іміджеве забезпечення – комплекс заходів, що вживаються із застосуванням засобів масової інформації для висвітлення діяльності системи державного управління з метою формування позитивної громадської думки в суспільстві та на міжнародному рівні, а також сприяння зростанню престижу діяльності системи державного управління у вітчизняному соціумі й за його межами.

Морально-психологічне забезпечення – сукупність заходів, які вживаються з метою формування, підтримання та поновлення у персоналу системи державного управління моральних і психологічних якостей, його морально-психологічного стану на рівні, необхідному для успішного виконання завдань за призначенням.

Захист інформаційних ресурсів – сукупність правових, адміністративних, організаційних, технічних та інших заходів, що забезпечують збереження, цілісність інформації (інформаційних ресурсів) та належний порядок доступу до неї (них).

Зазначені види складають базовий перелік складових інформаційного забезпечення системи державного управління, яка здійснює реалізацію функцій управління за будь-яким напрямом суспільної діяльності.

Зауважимо, що цей перелік може бути розширений, зважаючи на особливості різних сфер державного управління (зовнішньо- та внутрішньополітичного, економічного, екологічного, воєнного тощо), а також використовуватися під час розробки методологічних основ реалізації підсистеми інформаційного забезпечення в системі державного управління із системних позицій. Це дасть змогу розвивати інформаційну інфраструктуру держави виходячи з єдиної ідеології в потрібному напрямі в інтересах підвищення ефективності процесів державного управління.

Висновки та перспективи подальших досліджень

1. На підставі інформаційної сутності системи державного управління та кібернетичної моделі її функціонування запропоновано визначення інформаційного забезпечення, джерелом якого є наявні інформаційні ресурси, що отримуються за допомогою інформаційної інфраструктури держави.

2. Роль інформаційного забезпечення в системі державного управління полягає в створенні необхідних умов для реалізації персоналізованих функцій управління на підставі відповідної інформації, а його місце визначається характером завдання, що виконується не лише на рівні органу управління, а в кожній ланці всього кібернетичного контуру державного управління.

3. Запропоновано підхід до класифікації видів інформаційного забезпечення в системі державного управління, в основу якого покладено функціональну ознаку інформаційного процесу, який створює чи підтримує певний інформаційний ресурс в інтересах реалізації суспільного управління.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на обґрунтування та розкриття особливостей основних видів інформаційного забезпечення в системі державного управління та механізмів їх реалізації, що дасть змогу чіткіше зосередити зусилля інформаційної політики держави на вдосконаленні національної інформаційної інфраструктури, зокрема в інтересах підвищення ефективності процесу державного управління в різних сферах соціальної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державне управління в Україні : навч. посіб. [Електронний ресурс] / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – Київ : Юрінком Інтер, 1998. – 432 с. – Режим доступу: <http://www.lawbook.by.ru/admin/averjanov/2-2.shtml>.

2. Державне управління : словник-довідник / [за заг. ред. В. Д. Бакуменка, В. М. Князева]. – Київ : УАДУ, 2002. – 228 с.

3. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – Київ : НАДУ, 2011. – Т. 2: Методологія державного управління / наук.-ред. колегія : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. – 2011. – 692 с.

4. Практичні аспекти інформаційно-аналітичної роботи : навч. посіб. / кол. авт. ; за заг. ред. С. О. Телешуна. – Київ : Вид-во НАДУ, 2007.

5. *Коротич О. Б.* Класифікація та зміст механізмів управління державою / О. Б. Коротич // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ. – Одеса ОРІДУ, 2006. – Вип. 2 (26). – С. 122–128.

6. Державне управління в Україні: наукові, правові, кадрові та організаційні засади : навч. посіб. / за заг. ред. Н. Р. Нижник, В. М. Олуйка. – Львів : Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, 2002. – 352 с.

7. *Степанов В. Ю.* Теоретико-методологічні засади формування та реалізації державної інформаційної політики : дис. ... д-ра наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 / Степанов В. Ю. – Харків : ХарРІ НАДУ, 2012.

8. *Резченко Є. О.* Необхідність розробки та прийняття закону України “Про інформаційне забезпечення органів державної влади” / Є. О. Резченко // Государство и право. – 2008. – № 1. – С. 1–14.

9. *Чикаренко О.* Інформаційне забезпечення управління в організації : навч. посіб. / О. Чикаренко, І. Чикаренко. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2005. – 128 с.

10. *Меліхов К. В.* Шляхи удосконалення інформаційного забезпечення органів державної влади / К. В. Меліхов // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. – Харків : ТТУ “ХП”, 2010. – Вип. 27(31) : V Кримські педагогічні читання “Педагогіка вищої школи 21-го століття та формування національної гуманітарно-технічної еліти” : у 3 ч. – Ч. 3. – С. 60–64.

11. Луценко С. М. Пріоритетні напрямки розвитку інформаційного забезпечення органів влади / С. М. Луценко // Державне будівництво. – 2011. – № 1. – Режим доступу: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/>
12. Євдоченко Л. О. Удосконалення системи державного забезпечення інформаційної безпеки України в умовах глобалізації : дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 / Євдоченко Л. О. – Львів, 2011.
13. Сніцаренко П. М. Теоретичні підходи до визначення сутності інформаційного забезпечення в системі державного управління / П. М. Сніцаренко, Ю. О. Саричев // Наук.-інфор. вісн. Акад. нац. безпеки. – 2016. – Вип. 1–2 (9-10). – С. 7–19.
14. Винер Н. Кибернетика или управление и связь в животном и машине / Н. Винер. – М. : Сов. радио, 1968. – 328 с.
15. Глушков В. М. Кибернетика. Вопросы теории и практики / В. М. Глушков. – М. : Наука, 1986. – 488 с.
16. Державне управління : підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; редкол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – Київ ; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. – Т. 1. – 564 с.

REFERENCES

1. Derzhavne upravlinnya v Ukraini: navch. posibn. / Za zag. red. V.B. Aver'yanova. – K.: Yurinkom Inter, 1998. – 432 s.– Rezhym dostupu: <http://www.lawbook.by.ru/admin/averjanov/2-2.shtml>.
2. Derzhavne upravlinnya: slovnyk-dovidnyk / [za zag. red. V.D. Bakumenka, V.M. Knyazeva]. – K.: Vyd. UADU, 2002. – 228 s.
3. Entsyklopediya derzhavnogo upravlinnya: u 8 t. / NADU; nauk. – red. kolegiya: Y.V. Kovbasyuk (golova) ta in. – K.: NADU, 2011. – T.2: Metodologiya derzhavnogo upravlinnya / nauk. – red. kolegiya: Y.P. Surmin (spivgolova), P.I. Nadolyshniy (spivgolova) ta in. – 2011. – 692 s.
4. Praktychni aspekty informatsiyno-analitychnoi roboty: navch. posibn. / col. avt. za zag. red. S.O. Teleshuna. – K.: Vyd. NADU. – 2007.
5. Korotich O.B. Klasyfikaciya ta zmist mehanizmv upravlinnya derzhavoyu // Aktualni problemy derzhavnogo upravlinnya: zb. nauk. pr. ORIDU.– Odesa, ORIDU.– 2006. –Vyp.2 (26).–S.122-128.
6. Derzhavne upravlinnya v Ukraini: naukovy, pravovy, kadrovi ta organizaciini zasady: navch. posibn. / Za zag. red. N.R. Nizhnik, V.M. Oluika. – L.: Vyd. Nac. Universytetu “Lvivska politechnika”, 2002. – 352 s.
7. Stepanov V.Y. Teoretyko-metodologichni zasady formuvannya ta realizatsii derzhavnoi informatsiynoi polityky: dys. d.derzh.upr.: spec. 25.00.02 / V.Y. Stepanov; Kharkivsky regionalny instytut derzhavnogo upravlinnya. – Kh.: KharRI NADU, 2012.
8. Rezhchenko E.O. Neobhidnist rozrobky ta pryinyattya zakonu Ukrainy “Pro informatsiyne zabezpechennya organiv derzhavnoi vlady” // Gosudarstvo i pravo. – 2008. – № 1. – S.1 – 14.
9. Chikarenko O. Informatsiyne zabezpechennya upravlinnya v organizacii: navch. posibn. / O.Chikarenko, I.Chikarenko. – Dnipropetrovsk: DRIDU NADU, 2005. – 128 s.

10. Melihov K.V. Shlyakhy udoskonalennya informatsiyного zabezpechennya organiv derzhavnoi vlady // Teoriya i praktyka socialnogo upravlinnya. – 2010. – S.60 – 64.

11. Lutsenko S.M. osoblyvosti komunikatyvno- informatsiynoi spryamovanosti vlady v Ukraini // Teoriya ta istoriya derzhavnogo upravlinnya. – 2010. – S. 1–6.

12. Evdochenko L.O. Udostkonalennya systemy derzhavnogo zabezpechennya informatsiynoi bezpeky Ukrainy v umovah globalizacii: dys. k.derzh.upr.: spec. 25.00.01 / L.O. Evdochenko // Lvivsky regionalny instytut derzhavnogo upravlinnya. – Lviv: LRIDU NADU, 2011.

13. Snitsarenko, P.M. and Sarychev, Yu. O. (2016), Teoretychni pidkhody do vyznachennya sutnosti informatsiynoho zabezpechennya v systemi derzhavnoho upravlinnya [Theoretical going is near determination of essence information support in the system of public administration], Naukovo-informatsiyny visnyk Akademiya natsional'noyi bezpeky, Kyiv, Ukraine. vol. 1–2 (9–10), pp. 7–19.

14. Viner N. Kibernetika ili upravlenie I svyaz v zhyvotnom I mashyne. – M.: Sov. radio, 1968. - 328 s.

15. Glushkov V.M. Kibernetika. Voprosy teorii i praktiki. – M.: Nauka, 1986. – 488 s.

16. Derzhavne upravlinnya: pidruchnyk u 2 t. – K.; Dnipro: NADU, 2012. – T. 1. – 564 s.